

ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Бринжаск Н.

Науковий керівник – доц. Поперечна Г. А.

ІДЕЯ ВИХОВАННЯ У ТВОРЧОСТІ Ж- Ж. РУССО

«Знаєте, який найпевніший спосіб зробити

вашу дитину нещасною – це привчити її не

зустрічати ні в чому відмови»

«Якщо ви поступитесь дитині, вона стане вашим
повелителем; і для того, щоб змусити її коритися,

вам доведеться щохвилини домовлятися з нею»

Жан-Жак Руссо

Проблема виховання – вічна тема, яка не втрачає своєї актуальності й до нині. Навряд чи коли-небудь з'явиться універсальна методика, за якою можна було б виховувати підрастаюче покоління. Важливу роль у процесі становлення дитини відіграє виховання в родині. Це фундамент на все життя, основа цінностей, поглядів і переконань. Виховання дитини – це не тільки теорія, а швидше, вміння поєднувати свій життєвий досвід і вміння любити щиро і відповідально. Жан-Жак Руссо писав: «Початкове виховання найважливіше, і це початкове виховання, безперечно належить жінкам» [4, с. 540].

Мета дослідження: розкрити суть ідеї виховання у творчості Ж. Ж. Руссо та її місце в історії філософсько-педагогічної думки.

Метою самого виховання є сукупність властивостей особистості, до культивування яких прагне суспільство. Наголошуючи на важливості визначення мети і завдань виховання, К. Ушинський писав: «Що б сказали ви про архітектора, який, закладаючи нову будівлю, не зумів би відповісти вам на запитання, що він хоче будувати? Те саме повинні ви сказати й про вихователя, який не зуміє чітко й точно визначити вам мету своєї виховної діяльності... Ось чому, ввіряючи вихованню чисті й вразливі душі дітей, ввіряючи для того, щоб воно провело в них перші, а тому найглибші риси, ми маємо цілковите право спитати вихователя, якої мети він добивається в своїй діяльності, і вимагати на це питання ясної і категоричної відповіді» [1, ст. 115].

Вперше проблема виховання постала гостро в епоху Просвітництва, представники якої пов'язували всі негаразди суспільства з відсталістю та неосвіченістю народу. Значну увагу проблемі виховання приділяв і просвітник Жан-Жак Руссо. «Жодне ім'я не було оточене вже у XVIII ст. таким ореолом слави, як ім'я Руссо. Він був знаменитим письменником не лише Франції, але Європи, світу. Все, що сходило з його пера, негайно видавалося і перевидавалося, переводилося на всі основні мови!» – писав відомий вітчизняний історик А. З. Манфред [5, с. 290].

Народився Руссо у 1712 році в Женеві. Рано втративши матір, ріс як круглий сирота, позаяк батько мало ним займався. Наданий самому собі, він захопився читанням, «поглинаючи» книгу за книгою. У п'ятнадцять років утік із Женев, помандрував у Савайю, де знайшов притулок у католицького священника. Той познайомив його з двадцятидев'ятирічною Франсуазою Луїзою де Варан, жінкою шляхетного походження, яка проживала окремо від чоловіка. Руссо ідеалізував її, називав «мамою» та завжди вважав найбільшим у своєму житті коханням. Покровителька намагалася знайти для нього фах, організувала йому уроки музики, а люди з її оточення, в основному католицькі священники, познайомили його зі світом літератури та філософських ідей. Згодом Руссо став близьким з Терезою Левассер, яка змушена була тримати на собі матір і численних безпутних братів та сестер. Згодом Жан-Жак взяв її з матір'ю до себе як служницю. Про ці та інші відомості з життя Руссо ми дізнаємось з його

автобіографічного твору «Сповідь». Перш ніж переїхати до Руссо, Тереза народила йому сина і ще чотирьох дітей. Однак, заради своєї «честі», він переконав Терезу віддати дітей у притулок. Притулки для немовлят були поширені на той час; вони відкривались з метою врятувати численних дітей, яких полишали на вулицях Парижа, через що дитяча смертність була дуже високою. Через 10 років Руссо поцікавився долею свого сина, проте жодних записів йому не вдалося знайти. Коли він став знаменитим теоретиком виховання, його критики, зокрема Вольтер та Едмунд Берк, докоряли йому за те, що він покинув власних дітей. Проте, за іронією долі, порада Руссо матерям вигодовувати дітей власним молоком врятувала тисячі немовлят.

Систематичний виклад своєї педагогічної програми Руссо зробив у творі «Еміль, або про виховання» (1762). Центральним пунктом цієї програми виступає теорія природного, вільного виховання, де в центрі стоїть особистість дитини. Природне виховання полягає у необхідності здійснювати його відповідно до природи самої дитини, її вікових особливостей. Таке виховання повинно відбуватися в тісному контакті з нею. Основними факторами впливу на дітей Руссо вважав природу, людей та предмети оточуючого світу. Основне завдання виховання, яке здійснюється людьми і речами, полягає у тому, щоб узгодити свої впливи з природним розвитком дитини. У такому контексті слід розуміти трактування Руссо принципу природовідповідності: природне виховання допомагає вільному розвитку дитини, який відбувається через самостійне накопичення нею життєвого досвіду. Вільне виховання впливає з природного права кожної людини на свободу. Воно слідує за природою, допомагає їй. Руссо виступає за недоторканність і проти авторитаризму у вихованні. Дітей повинні обмежувати лише закони природи: звідси заперечення методів покарання і примусу у вихованні. Безпосереднім вираженням ідеї вільного виховання є вимога Руссо, щоб дитина була вільною у виборі змісту навчального матеріалу і методів його вивчення. Що їй не цікавить, у користі чого вона не впевнена, того вона і не буде вчити. Завдання вихователя так організувати всі впливи на дитину, щоб їй здавалося, що вона вивчає те, що сама хоче, а насправді те, що він їй підкаже. Важливий внесок Руссо у педагогіку полягає також і в тому, що він здійснив спробу створити вікову періодизацію розвитку дитини та відповідні кожному періоду завдання, зміст і методи виховання та навчання. Він називає 4 вікові періоди: вік немовляти (0 – 2 роки), який охоплює період до оволодіння дитиною мови; дитинство, або «сон розуму» (2 – 12 р.), коли переважає чуттєве пізнання дитиною світу; отрочество (12 – 15 років) період розумового розвитку («формування інтелекту») та трудового виховання; юність (15 – 18 р.) – період бур і пристрастей, час морального і статевого виховання.

З цього моменту починається найголовніше у вихованні – вчити любити людей. Особливості кожного з виділених вікових періодів Руссо розкриває у перших чотирьох частинах твору «Еміль, або про виховання» на прикладі розвитку і виховання головного героя роману Еміля. Остання п'ята частина твору присвячена вихованню нареченої Еміля – Софії.

Головне завдання першого періоду – нормальний фізичний розвиток дитини, її загартування. Дитина у цьому віці повинна якомога більше рухатись, бути на свіжому повітрі. У період «сну розуму» головне завдання – розвиток зовнішніх органів чуття та продовження фізичного розвитку. Способи цього повинні бути природні, такі, що задовольняють інтереси дитини. Не примушувати дитину у цьому віці заучувати вірші, казки, не читати їй ніяких моральних настанов. Відкидається будь-яка системна освіта. Третій період – це здобуття освіти, розвитку самостійного мислення. Відбувається перехід від чуттєвого знання до суджень. Розумовий розвиток, як вважає Руссо поєднується з трудовим вихованням. Праця, як стверджує просвітник, – це суспільний обов'язок кожного. Щоб зберегти свободу, треба вміти самому працювати. Еміль, герой роману, навчається столярній справі, працює в полі, саду, на городі, в майстерні, в кузні. Вона сприяє формуванню позитивних моральних якостей. Але у цьому віці, на думку Руссо, дитині ще недоступні повною мірою моральні поняття, не зрозумілі стосунки між людьми. Повноцінне моральне виховання, а разом з ним і статево відбуваються в юнацькому віці і тільки в суспільстві, відтак Еміль переселяється в місто до людей. У цей період його потрібно навчити любити людей і жити серед них. Руссо ставить перед моральним вихованням три завдання: виховання добрих почуттів шляхом реальних справ, прикладів, а не міркувань; виховання добрих суджень через вивчення біографій великих людей, вивчення історії; виховання доброї волі шляхом здійснення добрих справ. При цьому він відкидає

моралізування. Щодо виховання жінки, то філософ притримувався традиційної точки зору, згідно якої її основна функція – бути дружиною і матір'ю, тому потрібно турбуватися передовсім про її фізичне здоров'я, естетичне виховання, привчати вести домашнє господарство, а широка освіта жінці не потрібна.

Руссо писав: «Оскільки перший стан людини – безпорадність і слабкість, то її перший голос – скарги і сльози. Дитина почуває свої потреби і не може їх задовольнити... Чим менше вона може розпоряджатись своїм станом, тим частіше вимагає, щоб його змінювали. У неї тільки одна мова, бо вона відчуває, так би мовити, тільки один рід неприємного стану: при недосконалості її органів вона не розбирає їх вражень; усі неприємні враження зливаються для неї в одне відчуття болю. Перші сльози дітей – це їх прохання: якщо не встеретися, вони незабаром стануть наказами; вони починають з того, що примушують собі допомагати, а закінчують тим, що примушують собі служити. Коли дитина з зусиллям простягає руку, нічого не кажучи, вона думає дістати предмет, бо не може визначити відстань: вона помиляється; але коли вона плаче і кричить, простягаючи руку, вона не помиляється щодо відстані, вона наказує предметові наблизитись або вам принести його. У першому випадку несить її до предмета повільно і маленькими кроками; в другому не показуйте, що її розумієте; чим більше вона кричить, тим менше ви повинні її слухати» [4, с. 541]. Це означає, що треба задовольняти потреби дитини, але не слід дозволяти їй командувати. Тому, коли дитина хоче якусь річ, краще піднести дитину до предмета, ніж принести предмет дитині.

Цікаве ставлення філософа до проблеми формування звичок: «Єдина звичка, яку слід допустити в дитині, – це звичка не набувати ніяких звичок: не треба носити її на одній руці частіше, ніж на другій; не треба привчати її подавати одну руку переважно перед другою, частіше користуватися нею; бажати їсти, спати, не залишатися однієї ні вночі, ні в день» [4, с. 542]. Цим Руссо хотів виразити переконання, що формування звичок погано впливає на виховання дитини, відтак їх слід уникати в виховному процесі.

У кінці XVIII – на поч. XIX ст. під впливом гуманістичної педагогіки, особливо педагогічних ідей Ж.-Ж. Руссо, виник філантропічний напрям педагогіки в Німеччині, представники якого намагалися застосувати їх на практиці, частково поєднавши з ідеями Я.А. Коменського та Й. Г. Песталоцці. Вважаючи, що мета виховання – підготовка корисних людей для суспільства, вони створювали серед лісів, у горах та інших місцях, що відзначалися розкішною природою, так звані філантропіні – освітньо-виховні заклади інтернатного типу. Вихованці філантропінів носили простий одяг і взуття, одержували просту їжу, займалися фізичною працею. У філантропінах зберігався становий поділ учнів-вихованців, у них виховувалися переважно діти заможних верств населення. Однак, у навчально-виховному процесі було багато чого нового і цікавого: велика увага приділялася фізичному, розумовому і моральному вихованню та трудовому навчанню, наочності у навчанні, удосконаленню методів навчальної роботи, врахування інтересів і вікових особливостей дітей. Такий перший філантропін був відкритий у Дессау (Німеччина) Йоганом-Генріхом-Бернгардом Базедовим (1724 – 1790). Хоча до нього формально не заборонялося приймати всіх дітей, проте фактично тут навчалися переважно діти заможних верств населення. Всі учні поділялися на три групи: академістів – дітей знатних батьків, педагогістів – майбутніх учителів і гувернантів, фамулянтів – дітей бідняків. Діти заможних батьків готувалися у філантропіні до вступу до університету, а діти бідняків – до звичайної фізичної праці. Учні-фамулянти були слугами в учнів-багатіїв.

У філантропіні Й.Базедова широко використовувалися різні ігри, розваги, екскурсії, різноманітні види наочності, велика увага приділялася природознавству та вивченню іноземних мов. Використовувалися підручники та наочні посібники на зразок підручників Коменського. Учні навчали виразно читати, розвивали їхню усну мову. Вони працювали фізично, хоч ця праця не мала помітного виховного значення. Завдання школи, на думку Й.Базедова, повинно полягати в тому, щоб готувати до життя дітей і молодь – вихідців з багатіїв, а також дешево готувати вчителів – вихідців з бідняків. Проте шкільна система Й.Базедова була обмеженою, їй бракувало того духу демократизму, яким відзначалися педагогічні системи Я. Коменського і Ж.-Ж. Руссо. Й.Базедов намагався не допускати прямого впливу церкви на справи філантропіну, але виховання учнів у ньому мало релігійний характер.

Висновок. Педагогічні ідеї Руссо відіграли важливу роль у розвитку поглядів на мету, завдання і методи виховання наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Основою педагогічної системи Руссо є принципи: гуманізму (конкретизується у вигляді глибокої любові до дитини, безмежної поваги до її природи); природовідповідності (у вихованні треба слідувати за природою дитини, враховувати її вікові особливості); свободи (свобода фізична, свобода духу, свобода в діях і вчинках); індивідуального підходу до дітей (дитина має все від природи і треба лише розвинути цінні якості в ній, допомагаючи в цьому природі, тобто треба знати дитину).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І. Курс лекцій з філософії: Навч. посіб- Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2007. С. 115.
2. Петрушенко В. Л. Філософія: навчальний посібник. Львів: «Новий світ- 2000», 2007. С. 109 – 110.
3. Пискунов А. И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики: Учеб. пособие для студентов пед. ин- тов/ Сост. и авт. вводных статей А. И. Пискунов.- 2- е изд, перераб. – М.: Просвещение, 1981. С. 210 – 212.
4. Руссо Ж.- Ж. “Еміль, або про виховання. “ Київ: Либідь, 2014. С. 540 –543.
5. Скрипленко О.В., Л. В. Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія: підручник. Київ: Либідь, 2005. С. 290 – 291.

Жук А.

Науковий керівник – доц. Поперечна Г.А.

ФІЛОСОФІЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ ГАБРІЕЛЯ МАРСЕЛЯ

*«І так і ні: це єдина відповідь, коли справа стосується нас самих;
ми віримо і ми не віримо, ми любимо і не любимо, ми є і нас нема; –
це відбувається через те, що ми на шляху до цілі,
яку всю цілком ми бачимо і не бачимо»*

Габріель Марсель

Інтерес до філософії екзистенціалізму не згасає і в епоху постмодерну. Проте, якщо філософія Ж.-П. Сартра, А. Камю добре відома вітчизняному читачеві, то ідеї Г. Марселя залишаються практично незанимаючими. Габріель-Оноре Марсель (1889 – 1973) – французький філософ, драматург і музикант, досі відомий дуже вузькому колу читачів, гопри те – це одна з найбільших фігур французької культури ХХ століття.

Метою статті є характеристика особливостей екзистенціалізму Габріеля Марселя.

Відмітною рисою екзистенціалізму Марселя є глибока релігійність. Будучи засновником католицького екзистенціалізму, він займався одночасно і літературною творчістю і як драматург, він відомий не менше, ніж як філософ. Довге і творче життя Марселя тяжіло до містико-релігійного розуміння філософських проблем, а індивідуальні пошуки на цьому шляху привели його до ортодоксального католицизму. В 1929 році, у сорокарічному віці мислитель прийняв католицизм. Динаміку цього духовного зростання розкривають його щоденникові записи 1928 – 1929 років.

Як людина, що практично все життя була зосереджена на внутрішньому духовному досвіді, Марсель у своєму власному житті зіткнувся з тим, що прийнято називати одкровенням. Цим і визначається не лише специфіка його концепції, але й форма більшості його філософських робіт. Мислитель унікав публічності, був далеким від політики і, на відміну від деяких своїх видатних сучасників, не належав до тих, хто хвилював уяву суспільства. Широке визнання прийшло до нього лише наприкінці 1940-х років.

Габріель народився у сім'ї дипломата. Навчався у лицей Карно та на філософському факультеті у Сорбоні (1906 – 1910 рр). Протягом 1908 – 1910 років слухав лекції Анрі Бергсона в коледжі де Франс, які справили неабияке враження у світлій голові юнака. З 1911 року Габрі,